

Robert S. Kirsner, Arie Verhagen, Mariëtte Willemsen (1985), Over PP's, transitiviteit en het zgn. indirekt objekt. *Spektator* 14: 341-347.

Over PP's, transitiviteit en het zgn. indirekt objekt

ROBERT S. KIRSNER, ARIE VERHAGEN, MARIËTTE WILLEMSSEN

1. Inleiding

In essentie zijn er maar twee standpunten mogelijk over de verhouding tussen het indirekt objekt (uitsluitend gemakshalve verder aan te duiden met "IO") met en dat zonder het voorzetsel *aan*:

a) Er is sprake van één grammatikale categorie, die op twee verschillende manieren uitgedrukt kan worden; dit standpunt wordt bv. ingenomen in de traditionele zinsontleding (tevens de bron van de naamgeving), in Paardekooper (1978), Kraak & Klooster (1968), Bos (1972), en tot op zekere hoogte in Hoekstra (1978, 1980). Gebrek aan ekwivalentie van de twee uitdrukkingwijzen wordt gezien als "lexikale uitzondering", "stilistisch verschil" of iets van dien aard.

b) Er is sprake van twee verschillende structuren, die elkaar semantisch soms sterk overlappen; dit standpunt wordt bv. ingenomen in het WNT (lemma AAN), in Balk (1968) en Janssen (1976, 1977).

In het algemeen gaan verdedigers van het eerste standpunt niet met enige precisie na waarom soms de ekwivalentie afwezig is en gaan ze ook niet in op de vraag waarom nu juist bij deze categorie de dubbele uitdrukkingwijze bestaat. In het algemeen gaan verdedigers van het tweede standpunt echter niet na hoe de verschillende boodschappen gefundeerd zijn in de onderscheiden structuren. Waarom is het bv. zo, zoals Balk (1968) stelt, dat "onlosmakelijkheid" van het direkt objekt (voortaan: "DO") gerelateerd is aan de afwezigheid van het voorzetsel bij het "IO"? Zo presenteert ook Kooij (1975) belangwekkende gegevens, maar er wordt niet ingegaan op de vraag waarom 'idiomatische specialisatie' juist de door hem beschreven gedaante aanneemt. Evenzeer is de behandeling van deze stof in Janssen (1976) bepaald veelzeggend, maar toch ontbreekt ook hier een fundamentele analyse die de bij de twee konstruktietypen onderscheidende tekens, in het bijzonder de betekenis van *aan*.

In deze squib willen wij nu materiaal aandragen om duidelijk te maken welke vragen een nauwkeuriger en dieper gaande analyse moet stellen en in welke richting de antwoorden gezocht kunnen worden. Daartoe worden bepaalde systematische trekken in het al dan niet optreden van *aan* en in de effecten daarvan aan de orde gesteld. Op grond daarvan wordt de gedachte van de eenheidskategorie verworpen en worden lijnen uitgezet voor verder onderzoek.

2. Observatieproblemen

Het signaleerde gebrek aan nauwkeurigheid en diepgang lijkt samen te hangen met een soms wat beperkte visie op wat eigenlijk de te beschrijven 'feiten' zijn. We geven twee voorbeelden, die ook voor de rest van ons betoog van belang zijn.

2.1.

Kooij (1975) bespreekt o.a. het paar zinnen *Hij vertelde (aan) Karel de waarheid*, en stelt daarbij het volgende vast: alleen de zin zonder *aan* kan de interpretatie hebben dat de betreffende waarheid in feite de ('uitgesproken') mening van *Hij* over *Karel* is en waarin *Karel* dus gedacht moet worden als in sterkere mate 'onder de invloed staande' van het gebeuren dan het geval zou zijn als het ging om de waarheid over iets of iemand anders – dit laatste is de enige interpretatiemogelijkheid in de zin met *aan*. Mede naar aanleiding van deze interessante observatie formuleert Kooij als generalisatie dat het 'zuivere' "IO" (zonder *aan*) gebruikt wordt als de zin niet een 'echte' overdracht uitdrukt, het "IO" niet een 'echte' ontvanger is, en er een nauwe semantische relatie is tussen "DO" en werkwoord. Een en ander biedt echter weinig houvast voor een goed begrip van het totale skala aan relevante feiten. Zie bv. de volgende zinnen (ten dele geïnspireerd door Janssen 1976: 93):

- (1a) Deze folder vertelt de toerist veel interessants over het kasteel
 b ?Deze folder vertelt aan de toerist veel interessants over het kasteel

In deze zinnen is ongetwijfeld sprake van 'echte' overdracht (i.c. van informatie), het "IO" duidt zeker op een ontvanger, het is ook niet zozeer "affected object" (Kooij) als *Karel* in de genoemde specialistische lezing van de zin *Hij vertelde Karel de waarheid*, en evenmin is er, zoals in deze zin, in (1a) sprake van een nauwe semantische relatie tussen het werkwoord en het "DO". Volgens Kooij's generalisatie zouden we dus moeten verwachten dat de a-zin dubieus was en de b-zin volkomen normaal, maar de oordelen vallen precies andersom uit¹.

2.2

Balk (1968) en anderen hebben wel beweerd dat het met *aan* omschreven "IO" bij bepaalde objecten van *geven* niet gebruikt kan worden zonder dat de (vreemde) indruk ontstaat van een konkrete, letterlijk 'te overhandigen' entiteit; vgl. *Piet gaf Elsje een knipoogje* vs. ?*Piet gaf een knipoogje aan Elsje*. Er is echter wel degelijk een interessante groep voorbeelden met zulke objecten waarbij *aan* niet met zo'n vreemde indruk van 'verdinglijking' gepaard gaat:

- (2) Mijn man zou nooit een knipoogje geven aan een wildvreemde vrouw
 (3a) ?Zij gaf een hand aan Piet
 b Marie zou nooit een hand geven aan iemand met vieze nagels
 (4a) ?Hij gaf een kus aan Elsje
 b Ik geef geen kus aan een melaatse

Kennelijk gaat het om meer dan alleen de aard van het "DO".

3. Bestanddelen van een analyse

In onze wijze van zien vereist een analyse van het onderhavige probleem een dieper begrip van de semantiek en pragmatiek van twee onderscheiden, maar wel verwante onderdelen van de grammatika van het Nederlands: a) dat van prepo-

sitiegroepen (PP's) versus 'kale' substantiefgroepen (NP's), en b) dat van transitiviteit, op te vatten – in navolging van Pauw (1984) – als een interpretatie-aspect van een zin als geheel.

3.1. PP's versus NP's

Wat wij willen betogen is dat de in de literatuur geconstateerde contrasten tussen het 'zuivere' "IO" en de *aan*-vorm, evenals de hierboven opgevoerde feiten, zich laten begrijpen op basis van een aantal veronderstellingen waarvan in ieder geval een vast bestanddeel gevormd wordt door de nul-hypothese dat het *aan* van het omschreven "IO" precies dezelfde prepositie-status heeft als in andere woordgroepen die traditioneel een andere naam hebben dan "IO": d.w.z. dat de bedoelde contrasten gezien kunnen worden als (o.a.) een specifieke manifestatie van het semantisch-pragmatische verschil tussen PP's en kale NP's in het algemeen.

Wat dit algemene verschil betreft kunnen we aansluiten bij suggesties dienaangaande in García (1975: 82-96) en Van Putte (1983: 24-36). Volgens deze auteurs hebben PP's betrekking op perifere entiteiten, d.w.z. entiteiten die niet centraal gesteld worden in de stand van zaken die de zin noemt; de rol van die entiteiten in het geheel wordt dan ook *onafhankelijk* van het werkwoord én van de rol van andere entiteiten, i.h.b. participanten, betrekkelijk nauwkeurig vastgelegd door de inhoud van het betrokken voorzetsel; de referent van het NP-komplement van een voorzetsel is zo in ieder geval nooit een participant-zonder-meér. Daartegenover staan de kale NP's, waarbij zo'n expliciete markering (van de rol van de referent in het geheel van de zinsinhoud) afwezig is². Andere factoren (kongruentie, volgorde wellicht), kunnen wel aanwijzingen opleveren omtrent die rol in specifieke gevallen, maar die blijven altijd wezenlijk relatief (de ene entiteit is, bv., hoogstens aktiever dan de andere). Zo kunnen kale NP's een heel skala van grammatische functies vervullen (waaronder ook die van predikaatsnomen en bijwoordelijke bepaling), maar vooral ook die functies die bij PP's uitgesloten zijn: die van participant-zonder-meer, en met name van cruciaal betrokken participant. Zo kan alleen een kale NP optreden als subjekt (de uitdrukking van de entiteit die het gezichtspunt bepaalt van waaruit een stand van zaken gepresenteerd wordt), en een PP nooit, omdat daarin de referent juist in de achtergrond van een stand van zaken gezet wordt. Een aanwijzing dat deze karakterisering ook voor het Nederlands juist is, is bv. het feit dat alleen kale NP's betrekking kunnen hebben op entiteiten die in hun geheel in een gebeuren betrokken zijn en PP's op entiteiten die dat slechts gedeeltelijk zijn; vgl. *Ze knipte (aan) de stof*, *Hij schreef (aan) een geschiedenis van Indonesië*, *De muis at (van) de kaas*, *Hij schoot (op) de haas*. Het is bij deze karakterisering verder niet moeilijk om in te zien waarom een PP met *aan*, betrekking hebbend op een entiteit die uitdrukkelijk niet centraal gesteld is, en die noch agens noch patiens is³, in principe gebruikt kan worden voor ongeveer hetzelfde soort boodschappen als die gepaard gaan met het niet-omschreven "IO" (vgl. Verhagen 1984, par. 3.3).

Beschouw nu zinnen als (1) (hier herhaald) en (5):

- (1a) Deze folder vertelt de toerist veel interessants over het kasteel
 b ?Deze folder vertelt aan de toerist veel interessants over het kasteel
 (5a) Deze vondsten vertellen archeologen een belangrijk verhaal
 b ?Deze vondsten vertellen een belangrijk verhaal aan archeologen

Het contrast tussen de a- en b-gevallen is begrijpelijk in het licht van de zojuist weergegeven typering van het algemene verschil tussen PP's en NP's. In de b-zinnen wordt expliciet een entiteit opgevoerd, noch agens, noch patiens, en aan de periferie van het betreffende gebeuren; daarmee wordt de mogelijkheid ontkend dat deze entiteit in enig opzicht verantwoordelijk of zelfs noodzakelijk is voor het optreden van het gebeuren: hij is voorgesteld als niet-participant en derhalve ook als zonder invloed op het verloop van het gebeuren. Dan moet alle verantwoordelijkheid voor dit gebeuren wel ergens anders gezocht worden. De "DO's" komen, als verwijzend naar de overgedragen informatie, het minst in aanmerking, de subjecten, als verwijzend naar de bronnen van die informatie, meer. Maar het verantwoordelijk stellen van de folder, c.q. de vondsten is vreemd vanwege hun niet-menselijke karakter. In de a-zinnen daarentegen wordt expliciet een entiteit opgevoerd die *niet expliciet* voorgesteld is als staande aan de periferie van het gebeuren; daardoor is het mogelijk hem een participant-status toe te kennen en aldus op te vatten als althans een noodzakelijke voorwaarde voor het optreden van het gebeuren. De verantwoordelijkheid daarvoor hoeft dan dus niet ten volle gezocht te worden bij de referent van het subject, wat, gezien de inhoud ervan, in ons beeld van een 'normale' wereld ook beter uitkomt⁴. Als het subject een menselijke entiteit noemt, levert inderdaad ook de zin met *aan* geen conflicten op met dit normale wereldbeeld; vgl. (6) met (1):

- (6)a Deze reisleidster vertelt de toerist veel interessants over het kasteel
 b Deze reisleidster vertelt aan de toerist veel interessants over het kasteel

Interessant hierin is nog dat (6)a een soort typering van de taakvervulling van de reisleidster kan zijn, met een 'generieke' lezing van *de toerist*, terwijl (6)b uitsluitend kan slaan op een specifiek gebeuren met één bepaalde toerist. In (6)b is die toerist nl. wederom geen participant, dus onmogelijk op te vatten als noodzakelijke voorwaarde voor het gebeuren; zijn optreden hier is betrekkelijk toevallig. Hij kan dus niet opgevat worden als de 'toerist-in-het-algemeen' die wezenlijk is in het idee van de taakvervulling van een reisleidster.

Tenslotte wijzen we er op dat de gegeven karakterisering van de oppositie NP-PP ook begrijpelijk maakt dat *?Ik heb kunstmest aan m'n gazon gegeven* vreemder is dan *Ik heb m'n gazon kunstmest gegeven*, terwijl zowel *Ik heb kunstmest aan die klant gegeven* als *Ik heb die klant kunstmest gegeven* een normale indruk maken. De inhoud van het subject kan hier geen rol spelen, die is telkens menselijk. Waar het hier om gaat is dat door het voorzetsel bij het "IO" a.h.w. beweerd wordt dat de betreffende entiteit zijn rol (i.c. noch agens, noch patiens, maar iets van 'ontvanger') betrekkelijk onafhankelijk van die van de subject- en object-participanten en van het werkwoord vervult; in het geval van "die klant", die als mens zelfstandig kan handelen, levert dat geen conflict op met het normale wereldbeeld, maar bij een levenloos "IO" (*het gazon*) is de geïmpliceerde onafhankelijke rolvervulling wél een probleem.

3.2. Transitiviteit

We zullen nu ingaan op het verband tussen de vormgeving van het "IO" en de interpretatie van het "DO", m.n. op de vraag waarom soms 'verdinglijking' van dat "DO" optreedt als het "IO" omschreven is:

- (7)a Zij gaf haar man een kus
 b ?Zij gaf een kus aan haar man.
 (8)a Hij verkocht de boeven een pak slaag
 b ?Hij verkocht een pak slaag aan de boeven
 (9)a Willem heeft de scheidsrechter een schok bezorgd
 b ?Willem heeft een schok bezorgd aan de scheidsrechter

Merk om te beginnen op dat gestructureerde omschrijvingen van dit type, veelal in tegenstelling tot lexikale parafrazen ervan, op zichzelf genomen momentane, in de tijd begrensde gebeurtenissen aanduiden, een natuurlijk gevolg van de expliciete enkelvoudigheid (het lidwoord) in de omschrijving (vgl. Rijpma/Schuringa/Van Bakel 1969: 291, voor de algemeenheid hiervan; zo bv. *een sprong maken* vs. *springen*, *een poging doen* vs. *proberen*). Nu lijkt zich het volgende verband voor te doen: waar, met zo'n enkelvoudig lidwoord, een stammorfeem dat van zichzelf het beeld van een op een 'doel' gericht proces oproept (vgl. *duw*, *kus* vs. *gil*), optreedt in combinatie met een werkwoord dat van zichzelf het beeld van een uit een 'bron' komend proces oproept (vgl. *geven* (*die koe geeft veel melk*), *bezorgen* vs. *krijgen*), daar vereist de aldus gevormde 'momentane' omschrijving min of meer noodzakelijk een transitieve interpretatie van de zin, en met name de uitdrukking van een begrensde entiteit die drager kan zijn van de "interne rol" (Pauw 1984), de entiteit waarop het betreffende proces gericht is (een object in letterlijke zin dus). Om het samen te vatten: bij de omschrijving van een *enkelvoudig* gebeuren met lexikale elementen die een beeld van *gerichtheid* (van twee rollen, een interne en een externe) suggereren, is de uitdrukking van een in tijd en ruimte *begrensd* object min of meer vereist. Dit verband lijkt ons niet onnatuurlijk: de voorstelling van een 'gericht' gebeuren als in z'n totaliteit wél enkelvoudig (d.i. begrensd), maar niét gericht op een 'afgebakende' entiteit, is o.i. inderdaad moeilijk; maar het zij toegegeven dat in dit terrein zeker nog dieper te graven valt⁵. In ieder geval lijkt dit de achtergrond te vormen van de gekonstateerde 'verdinglijking' van het "DO" in een bepaald type zinnen. In de b-zinnen hierboven zijn "haar man", "de boeven" en "de scheidsrechter" *uitdrukkelijk* gemarkeerd als buitenstaanders, als niet-participanten; ze zijn daardoor kennelijk niet beschikbaar als dragers van de interne rol in deze zinnen (ze kunnen, als buitenstaanders, geen echte object-rol vervullen); o.a. door de gestructureerde omschrijving wordt de transitieve interpretatie wel degelijk opgeroepen, en alleen de kale naamwoordgroepen *een kus* enz. kunnen dan nog de dragers van de interne rol aanduiden; zo worden deze NP's, om een term van Balk (1968) te gebruiken, "losgemaakt", geïndividualiseerd. In de a-zinnen daarentegen zijn "haar man" enz. niet uitdrukkelijk gemarkeerd als buitenstaanders: als kale NP's zijn ze hier wel beschikbaar als dragers van de interne rol in deze zinnen. Daar ze menselijke, dus in ieder geval duidelijk begrensde entiteiten noemen, terwijl de andere kale NP's (*een kus*, enz.) op zichzelf juist niet zulke entiteiten aanduiden, is het begrijpelijk dat alleen de eerste NP's voor de noodzakelijke interne rol in aanmerking komen, en dat individualisering van *een kus* enz. achterwege kan blijven. Deze benadering maakt ook begrijpelijk dat er bepaalde 'uitzonderingen' zijn op de generalisatie van Balk, zoals (3)b en (4)b, hier herhaald:

- (3)b Marie zou nooit een hand geven aan iemand met vieze nagels
 (4)b Ik geef geen kus aan een melaatse

We hebben gesteld dat de hierboven bedoelde “transitiviteitseis” een gevolg was van o.a. de grammatikale enkelvoudigheid in dit soort omschrijvingen. En het is opmerkelijk dat hier, kennelijk vanwege andere betekenis-elementen, de zinnen als geheel geen betrekking hoeven te hebben op één enkelvoudig gebeuren en dat tegelijk de “transitiviteitseis” ontbreekt; juist in dit soort zinnen kan het “IO” met *aan* omschreven worden zonder dat er verdinglijking van het “DO” afgedwongen wordt. Het betreft hier factoren (het modaliserende *zou* en de negatie-elementen *nooit* en *geen*) die volgens Hopper & Thompson (1980) bijdragen tot een zgn. “lage transitiviteit” van een zin, en inderdaad beschrijven (3b) en (4b) geen van het subjeet uitgaande, gerichte, begrensde gebeurens, maar geven ze (juist min of meer tijdloze) karakterisering van de referenten van de respectieve subjekten (vgl. noot 5).

4. Perspektieven

We hebben hier twee terreinen van de Nederlandse grammatika geëxploreerd die een belangrijke rol spelen bij de ‘keuze’ tussen het zgn. zuivere “IO” en de *aan*-vorm. Het lijkt ons aannemelijk dat deze zelfde factoren – die op zichzelf ook nader onderzoek behoeven – in het verband van lopende teksten ook een rol spelen in gevallen waar op zichzelf beide uitdrukkingswijzen zonder conflicten met het normale wereldbeeld mogelijk zouden zijn. Zo lijkt het voor de hand te liggen één of andere samenhang te veronderstellen tussen het al dan niet ontkend worden van de participant-status van een entiteit in specifieke zinnen en de rol of het belang van die entiteit in het grotere tekstgeheel; Zubin (1979: 484-486) presenteert gegevens die, voor alle PP’s in een tekst samen genomen, in ieder geval wijzen op een aanzienlijk frekwenter gebruik daarvan voor entiteiten die weinig in de tekst voorkomen dan voor de entiteiten die het vaakst genoemd worden. En gegeven één of andere samenhang tussen transitiviteit en vertelstructuur (waarvoor bv. Hopper & Thompson (1980) gegevens aandragen) lijkt het evenmin onaannemelijk dat het niet-omschreven “IO” meer gepaard zal gaan met zinsinhouden die in hun geheel van centraal belang zijn voor de voortgang van een verhaal dan met zinsinhouden die bijdragen tot de schets van de achtergrond van het eigenlijke verhaalgebeuren.

Noten

- * De bijdrage van Kirsner aan deze squib kwam tot stand tijdens zijn verblijf als Visiting Scholar aan het NIAS te Wassenaar, en met steun van een Fulbright Fellowship, ZWO-bezoekersbeurs B-130, en de Academic Senate van UCLA (Grant 2964). De bijdragen van Verhagen en Willemssen kwamen tot stand in het kader van het VF-programma “Funktioneel Taalonderzoek: grammatika en pragmatiek” van de VU.
- Zin (1)a, geïsoleerd gepresenteerd aan 6 Nederlanders, leverde 5 keer het oordeel “goed” op en 1 keer “vreemd”; zin (1)b, geïsoleerd gepresenteerd aan 4 andere Nederlanders, leverde 4 keer het oordeel “vreemd” op. De vervolgens aan deze 10 personen gevraagde vergelijking van de twee zinnen leverde van niemand het oordeel “gelijkwaardig” op en 9 van de 10 vonden de versie zonder *aan* beter. Wij danken Marijke Mooijaart (Vakgroep Nederlands, RUL) voor haar assistentie bij het uitvoeren van de betreffende interviews.
 - O.i. vormen de persoonlijke voornaamwoorden, waarbij wèl morfologische markering van functie-onderscheid optreedt, dan ook een geheel afzonderlijk systeem.
 - Dit punt behoeft uiteraard onderzoek naar de mogelijke concurrentie tussen *aan* en andere voorzetsels, evenals een specifieke hypothese omtrent de betekenis van *aan*. Het is bv. nodig

te stellen dat *aan* meer geschikt is om entiteiten voor te stellen als noch patiens noch agens, dan *door*. Dit laatste voorzetsel geeft weliswaar ook niet per se “agentiviteit” te kennen, maar het stelt een entiteit toch wel voor als invloedrijker dan een patiens (bv. oorzaak, instrument).

- Merk op dat zinnen als *Deze folder vertelt veel interessants over het kasteel* en *Deze vondsten vertellen een belangrijk verhaal* een eventueel noodzakelijke rol van een menselijke entiteit bevestigen *noch ontkennen*. In de b-zinnen van (1) en (5) wordt daarentegen wel expliciet zo’n entiteit genoemd, maar die wordt even expliciet ‘aan de zijlijn’ gezet.
- Het verband ‘in omgekeerde richting’ is in ieder geval bekend, d.w.z. dat de voorstelling van een gericht gebeuren met een begrensde objekt niet-duratief is: zo *Hij schoot de hazen* vs. *Hij schoot hazen* (vgl. Verkuyl 1972: 106). Verder laten Hopper & Thompson (1980) zien dat er een verband bestaat tussen het geïndividualiseerd zijn van een objekt, het al dan niet “punctueel” karakter van een stand van zaken, en het al dan niet bereikt worden van een ‘doel’.

Bibliografie

- Balk-Smit Duyzentkunst, F. 1968, “Het meewerkend voorwerp, een grammaticale vergissing”. *Levende Talen* 1968, 5-12.
- Bos, C. F. 1972, “Het indirect object”. *Levende Talen* 1972, 7-18.
- García E. C. 1975, *The role of theory in linguistic analysis: the spanish pronoun system*. Amsterdam etc.
- Hoekstra, T. 1978, “De status en plaats van het Indirect Objekt”. J. G. Kooij (red.), *Aspekten van woordvolgorde in het Nederlands*. Leiden.
- Hoekstra, T. 1980, “The status of the indirect object”. W. Zonneveld & F. Weerman (eds.), *Linguistics in the Netherlands 1977-1979*. Dordrecht
- Hopper, P. J. & S. A. Thompson 1980, “Transitivity in grammar and discourse”. *Language* 56, 251-299.
- Janssen, Th. A. J. M. 1976, *Hebben-konstrukties en indirect-objekt-konstrukties*. Nijmegen.
- Janssen, Th. A. J. M. 1977, “Het wel en niet omschreven indirect objekt en de possessieve datief”. *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 93, 203-230.
- Kooij, J. G. 1975, “Diachronic Aspects of Idiom Formation”. A. Kraak (ed.), *Linguistics in the Netherlands 1972-1973*. Assen/Amsterdam.
- Kraak, A. & W. G. Klooster 1968, *Syntaxis*. Culemborg.
- Paardekooper, P. C. 1978, *Beknopte ABN-syntaxis*. Eindhoven (5e dr.).
- Pauw, A. 1984, “Transitiviteit, intransitiviteit en constructies met *zich*”. *Spektator* 13, 417-439.
- Van Putte, F. C. M. 1983, *Haber, estar, tener, ser: vier visies op locatieve situaties*. Leiden.
- Rijppma, E., F. G. Schuringa, J. van Bakel 1969, *Nederlandse Spraakkunst*. Groningen.
- Verhagen, A. 1984 “Vorm en functie in taal en taalbeschrijving”. *Vorm en functie in tekst en taal. Bundel opstellen verschenen ter gelegenheid van de voltooiing van het honderdste deel van het Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*. Leiden.
- Verkuyl, H. J. 1972, *On the Compositional Nature of the Aspects*. Dordrecht.
- Zubin, D. A. 1979 “Discourse function of morphology: the focus system in German”. T. Givón (ed.), *Syntax and Semantics 12: Discourse and Syntax*. New York etc.